

**CAPACITATEA DE CUMPĂRARE – INDICATORUL PRINCIPAL DE PIAȚĂ
PRIVIND EVALUAREA NIVELULUI ȘI RITMURILOR DE DEZVOLTARE
ECONOMICĂ A SPAȚIULUI RURAL**

*Tudor BAJURA¹, doctor habilitat, profesor,
Institutul Național de Cercetări Economice, Republica Moldova
Svetlana GANDACOVA², cercetător științific,
Institutul Național de Cercetări Economice, Republica Moldova*

The purchasing power of the local population is a basic factor regarding the evaluation of economic development (both-level and rate) of the country. In terms of market economy beside of salary incomes, citizens have the legitimate right to benefit from other forms of income, such as: leasing of property (lots of agricultural land, apartments, means of transport etc.); social assistance (pensions unemployment benefits etc.); bank deposits, etc. However, according to the carried out investigations, a large part of the villagers in the Republic of Moldova have monthly average income below the minimum subsistence level. Due to the lack of jobs, hundreds of thousands of rural citizens can not be employed and are not paid. All these citizens, being able to work, do not receive pensions. Taking into account, that unemployment benefits receive only 4.4 percent of those looking for jobs, the overwhelming majority of the unemployed in rural areas are also deprived of this source of life. Researching purchasing capacity or payment power of local citizens for products and/or services is a major problem for all countries of the world, but primarily – for developing countries, including Moldova.

The aim of the paper is to establish the absolute and relative dimensions of purchasing power for the inhabitants of the rural area of the Republic of Moldova at the current stage of reforming the national economy. The main methodological approaches to research on purchasing power are based on quantitative and qualitative data analysis, statistical processing of information, comparison, empirical observations, scientific documentation, etc.

Keywords: *purchasing power, wage income, sources of income, economic development, unemployment, unemployment benefits, subsistence, jobs, rural area.*

Capacitatea de cumpărare a populației constituie un factor de bază privind ritmurile de dezvoltare economică a țării. În condițiile economiei de piață, alături de veniturile salariale, cetățenii au dreptul legitim de a beneficia și de alte forme de venituri, precum: darea în arendă a averii (loturi de teren agricol, apartamente, mijloace de transport etc.); asistență socială (pensii, ajutor de șomaj etc.); depozite bancare etc. Cu toate acestea, după cum arată investigațiile efectuate, o mare parte a locuitorilor satelor în Republica Moldova au venituri medii lunare sub nivelul minim de existență. Din cauza lipsei locurilor de muncă, sute de mii de cetățeni din spațiul rural cu vârsta înainte de pensionare nu pot fi angajați în câmpul muncii și nu sunt salarizați. Tot acești cetățeni, fiind la vârsta aptă de muncă, nu primesc pensii. Deoarece ajutor de șomaj primesc doar 4,4 la sută din cei care sunt în căutarea locurilor de muncă, majoritatea covârșitoare a șomerilor din spațiul rural la fel sunt lipsiți și de această sursă de existență. Cercetarea problemei capacității de cumpărare sau puterii de cumpărare pentru produse și/sau servicii constituie o problemă majoră pentru toate țările lumii, dar, în primul rând, pentru țările în curs de dezvoltare, inclusiv, pentru Republica Moldova.

Scopul studiului îl constituie stabilirea dimensiunilor absolute și relative ale capacităților de cumpărare pentru locuitorii spațiului rural al Republicii Moldova la etapa actuală de reformare a economiei naționale. Abordările metodice principale de cercetare a temei privind capacitățile de cumpărare sunt bazate pe analiza cantitativă și calitativă a datelor, prelucrarea statistică a informației, comparația, observații empirice, documentarea științifică etc.

Cuvinte-cheie: *capacitate de cumpărare, venituri salariale, surse de venit, dezvoltare economică, șomaj, indemnizații de șomaj, minimum de existență, locuri de muncă, spațiu rural.*

**JEL Classification: Q18, R13, R23.
UDC: 338.43**

¹ © Tudor BAJURA, bajuraiefs@rambler.ru

² © Svetlana GANDACOVA, msgandacov@mail.ru

Introducere. Perioada de reformare a relațiilor de proprietate în Republica Moldova a atins vârstă de sfert de secol. Alături de unele progrese palpabile în ceea ce privește restructurarea economiei naționale, reflectate prin creșterea esențială a productivității muncii practic în toate domeniile de activitate economică, de îmbunătățire a condițiilor de trai ale populației țării și altele, pot fi evidențiate și unele neajunsuri ale procesului de reformare. În calitate de consecință negativă de proporții este de menționat reducerea considerabilă a locurilor de muncă și a posibilităților de angajare în câmpul muncii în spațiul rural din care cauză o bună parte a locuitorilor satelor au emigrat atât din satele moldovenești, cât și din Republica Moldova. Tendințele emigraționiste au provocat deja o serie de probleme economice și demografice, reflectate prin reducerea numărului de școli, de grădinițe de copii, de instituții medicale, a celor de cultură etc. din spațiul rural.

Fiind lăsați în voia sorții, aceste tendințe vor provoca degradarea continuă a spațiului rural, vor pricinui pagube esențiale economice, sociale, demografice etc., vor supune riscului securitatea alimentară a țării, îmbunătățirea condițiilor de trai ale părții băștinașe, concentrate, preponderent, în spațiul rural etc.

În baza constatării existenței neajunsurilor susevidențiate, în lucrare sunt înaintate unele recomandări de regrupare a forțelor de producție la etapa actuală de reformare a economiei naționale, capabile de a îmbunătăți situația economico-socială a spațiului rural în viitorul apropiat.

Material și metodă. Este bine cunoscut, că consumul în particular și capacitatea tot mai înaltă de cumpărare a cetățenilor țării, în general, constituie o bază adevărată a sistemului de gospodărie de piață. Fiind o latură polar opusă a procesului de producție, consumul mărfurilor și/sau serviciilor, totodată, direct și nemijlocit influențează ritmurile de creștere a volumelor de producție sau volumelor de prestare a serviciilor. Dacă n-ai cui vinde, pentru ce oare să produci mărfuri sau servicii?

Evident, alternative sunt. În ceea ce privește activitatea economică, acestea sunt oriunde, permanent și fără excepții. Primul la număr poate fi numit exportul. Dar, la rândul său, care este alternativa exportului? Oare nu este logic alături de export să analizăm și să examinăm capacitățile pieței autohtone de a absorbi o bună parte din ceea ce producem și exportăm, deseori, la prețuri relativ și absolut scăzute, uneori pur și simplu – simbolice. De exemplu, anul trecut (a. 2017) sute de mii de tone de grâu au fost achiziționate de către traderii locali, la prețul de circa 2,20 mii lei în calcul la o tonă, pe când costurile medii de producere au constituit 2,3÷2,4 mii lei/tonă [1, 2].

Exemplu susevidențiat nu este unul singur. El poate fi dublat, triplat etc., datorită faptului că comercializarea, inclusiv, exportul materiei prime agricole, cu adevărat, constituie o sursă de îmbogățire a unora în detrimentul sărăciei tot mai alarmante a altora. Este de subliniat, că cei din urmă sunt mult mai mulți (ca număr), din care cauză scade cu zi ce trece capacitatea de cumpărare a unei părți considerabile a locuitorilor satelor moldovenești.

Alături de faptul că veniturile anuale sub forma de salariul nominal mediu lunar în domeniul agriculturii, silviculturii și pescuit (în continuare – sectorul agrar) acoperă numai 66,0 la sută din salariul mediu la nivel de economie națională, în realitate și aceste venituri ale lucrătorilor din sectorul agrar (fiind sub orice nivel de critică) sunt distribuite foarte diferențiat. Datele Biroului Național de Statistică arată că în a.2016 mai mult de 60,0 la sută din lucrătorii acestui sector au avut salariul lunar până la 1400 lei, media fiind 892,7 lei/lună sau 17,9 la sută față de câștigul salarial mediu lunar pe economia națională.

Recalcularea simplă a acestor venituri pe cap de lucrător din sectorul agrar arată că, în prezent, mai mult de 246,6 mii de persoane din spațiul rural au veniturile bănești disponibile la nivel de 29,8 lei pe zi sau aproximativ de 62,7 la sută față de minimumul de existență.

Cel de-al doilea grup al populației rurale, veniturile disponibile ale căreia la fel sunt sub nivelul mediei de existență, îl constituie pensionarii, în primul rând, locuitorii satelor și orașelor mici, unde pensia mizerabilă cu adevărat nu poate să fie completată prin munca salarizată din cauza lipsei absolute a locurilor de muncă. Conform datelor BNS, pentru a.2016 mărimea medie a pensiei lunare, stabilite la sfârșitul anului, a constituit 1275,2 lei. Dat fiind că minimumul de existență pentru această grupă de consumatori constituie 1425,3 (medie lunară în calcul la o persoană), putem constata că încă aproximativ o sută șaptezeci și cinci mii de persoane din spațiul rural au capacități destul de limitate în ceea ce privește efectuarea cumpărăturilor, respectiv, plata taxelor pe valoarea adăugată, plata serviciilor obținute (electricitatea, gaz, telefon) etc.

Argumente, precum că o bună parte a locuitorilor din spațiul rural primesc (în calitate de recompensă) transferuri bănești din partea copiilor (la caz – nepoților) nu pot fi luate în considerație din simplul motiv că tot acești (încă câteva sute de mii de cetățeni ai Republica Moldova) oameni nu consumă produsele noastre autohtone și nu contribuie nemijlocit și direct la formarea produsului intern brut al țării, nemaivorbind despre surplusul la acest produs.

În calitate de încă un argument, în plus la cele sus menționate, putem aduce faptul că dacă în a.2015 (ultimul an calendaristic pentru care dispunem de bază statistică informațională) ponderea medie pe economia națională a remunerării salariaților față de valoarea adăugată brută a constituit 50,2 la sută, iar pe asemenea domenii de activitate economică ca: „Producția și furnizarea de energie electrică și termică, gaze, apă caldă și aer condiționat”, chiar 84,6 la sută, atunci în sectorul agrar acest indicator a constituit numai 11,4 la sută [3]. Prin urmare, este de constatat prezența unui dezechilibru absolut și indiscutabil.

Consecință directă și destul de negativă pentru toată economia națională, dar, în primul rând, pentru economia spațiului rural, o constituie, practic, lichidarea activității salariale (citim – lucrătorilor angajați) din acest spațiu.

Totodată, produsele respective de muncă a lucrătorilor angajați din sectorul agrar sunt foarte solicitate atât pe piața internă, cât și în calitate de marfă pentru export. Datele BNS arată, că numai importul legiferat al animalelor vii și produselor animale, produselor vegetale, altor genuri de produse alimentare în a.2016 a constituit mai mult de 741,7 mil. dol. SUA sau 14774,7 mil. lei. Totodată, sunt bine cunoscute multiplele fapte privind importul ilicit al acestor produse, în primul rând prin regiune Transnistreană a țării.

Cu referite la prima grupă de produse – „Animale vii și produsele animale”, deficitul comerțului extern în a. 2016 a constituit mai mult de 66,7 mil. dol SUA, ceea ce înseamnă că în calcul la fiecare câte un dolar al producției exportate noi am importat această producție în volum de 2,66 dol. SUA.

Faptul dat nu poate fi privit ca un miracol dacă vom reaminti că în Republica Moldova în ultimii decenii efectivul de animale este în permanentă scădere. Cu excepția păsărilor, practic, tot volumul de producție a laptelui și cărnii este concentrat în gospodăriile casnice auxiliare ale populației rurale, respectiv, sunt lipsite de tehnologii moderne, furajul adecvat, instalații și utilaj eficient de îngrijire a animalelor etc. Din cauza productivității scăzute de muncă, calității inadecvate a produselor obținute, corespunzător, prețurilor joase de realizare a acestor produse, de obicei, dictate de către cumpărătorii potențial existenți, șeptelul de animale se micșorează în ultimii ani și în cadrul sectorului mic de producție a produselor zootehnice.

S-a creat un cerc vicios, esența căruia o constituie faptul că, de exemplu, cu cât mai multe produse alimentare de import vor apărea pe rafturile magazinelor alimentare din țară, cu atât mai mici vor fi capacitățile de cumpărare ale consumatorilor autohtoni, mai ales – locuitorilor satelor, comunelor și orașelor mici. Dat fiind că în aceste localități, numărul total al cărora constituie 1636 unități sau 97,3 la sută din toate așezările țării, trăiesc mai mult de 2034,1 mii de persoane (57,3 la sută față de populația țării), este clar, că puterea de cumpărare a bunei părți din această populație este cu adevărat scăzută.

În calitate de încă o dovadă putem aduce rezultatele, recent date publicității, ale investigațiilor BNS al Republicii Moldova, conform cărora din numărul total al exploatațiilor agricole de 902214 unități numai 131558 un. sau 14,6 la sută au prezentat (parțial) produsele lor spre vânzare la piață. Restul 770656 de exploatații agricole au indicat că destinația producției agricole a lor o constituie „...doar pentru consumul propriu” [4].

Investigațiile efectuate demonstrează că la nivel de economie națională numai o treime din producția sectorului agrar este destinată pieței și, respectiv, se transformă în bani. Restul două treimi sunt orientate spre consumul intern al producătorilor, fie sub forma de consumul intermediar (semințe, furaje etc.), fie sub forma consumului final (legume, fructe, poama, pomușoarele etc.).

Lipsa veniturilor bănești fie sub forma de salariu, fie sub cea de încasările de pe piața produselor agroalimentare, alături de scăderea capacităților de cumpărare ale locuitorilor spațiului rural (sau prin contribuția acestei scăderi) provoacă degradarea tot mai accentuată a ramurii comerțului din acest spațiu. Se are în vedere, în primul rând, creșterea permanentă a ponderii întreprinderilor comerciale care de la an la an admit apariția pierderilor economice în loc de profit. Conform sursei [3] din numărul total al întreprinderilor comerciale (20532 unități) – 11127 unități sau 54,2 la sută au finalizat a.2016 cu pagube. Evident, majoritatea covârșitoare a acestor întreprinderi se află în spațiul rural al țării. Având în vedere, că suma medie a datoriilor în calcul la o singură întreprindere comercială la începutul a.2017 a ajuns la nivel de 3,5 mil. lei și este în permanență creștere (tot datorită, în primul rând, importului excesiv), putem aștepta falimentări masive ale întreprinderilor comerciale din spațiul rural în perioada anilor ce urmează.

Faptul, că economia capitalistă dispune de capacități suficiente de intensificare a activității economice, este bine cunoscut în toată lumea și nu stârnește necesități de a fi discutat. Mai puțini sunt cei, care recunosc și faptul că în goana după profit acest sistem economic funcționează în regim ciclic, că perioadele de creștere sunt urmărite de cele de stagnare, de descreștere ba, chiar, și de criză. În dependență de situație, crizele pot să aibă caracter temporar, regional, ramural etc. Nu apare nici o îndoială, că în prezent Republica Moldova se confruntă cu o criză adâncă și de lungă durată a spațiului rural, în întregime, și a sectorului agrar, în particular.

Sunt necesare măsuri urgente și radicale atât în ceea ce privește restabilirea echilibrului dintre producere și consum al produselor agroalimentare autohtone, cât și al capacității de cumpărare a locuitorilor spațiului rural, ca atare. În acest context, sunt necesare acțiuni concrete de restabilire a capacităților de angajare, respectiv, a capacităților de producție în diferite domenii ale sectorului agrar, în primul rând, în ramurile cu valoarea adăugată sporită, precum: produsele zootehnice, fructe, legume, pomușoare, cultura nucilor etc.

Orientarea excesivă a întreprinderilor agricole (de toate formele organizatorico-juridice) spre producerea culturilor grăunțoase, inclusiv, floarea-soarelui, a provocat situația, conform căreia prelucrând mai mult de 35,6 la sută din suprafața terenurilor agricole aceste întreprinderi asigură întreținerea numai a 8,8% din vite cornute mari, din care: vaci mulgătoare – numai 4,1%, ovine și caprine – 2,5%, cabaline – 0%, porcine – 43,3%.

Practic la același nivel de intensitate a producției zootehnice pot fi apreciate și gospodăriile țărănești (de fermier), ponderea suprafețelor de terenuri agricole prelucrate ale cărora atinge proporții de până la 22,5 la sută.

Alături de gospodăriile agricole susmenționate, un rol deosebit de important privind redirecționarea sectorului agricol autohton spre producerea produselor agroalimentare cu valoarea adăugată sporită aparține importatorilor principali ai acestor produse, precum sunt: rețelele de supermarketuri „Nr.1”, „Fidesco”, „Green Hills” etc. Reorientarea practică a activității investiționale a acestor comercianți, bazată pe implementarea tehnologiilor moderne, terenurilor agricole înalt productive și munca relativ ieftină a locuitorilor satelor va asigura obținerea rezultatelor pozitive privind comercializarea tot mai accentuată a produselor autohtone în loc de cele, aduse prin import.

În ceea ce privește aspectul organizatoric privind procedurile de redirecționare a fluxurilor bănești (de la cheltuieli de import spre cheltuieli investiționale) este necesar să fie mult mai active și mult mai bine determinate atât politicile statului, cât și implicarea organelor de administrare publică locală, mai ales la etapa organizării discuțiilor, convorbirilor, stabilirea orientărilor, angajamentelor reciproce ale părților implicate etc.

Rezultate și concluzii

Investigațiile efectuate stau la baza concluziei, că în sectorul agrar, la ziua de astăzi, volumul de producție a produselor cu valoarea adăugată sporită (în primul rând – produsele zootehnice) este mult sub nivelul potențialului existent. Concomitent cu această concluzie este de constatat, că reprofilarea sectorului agrar spre producerea preponderent a produselor extensive (grâul, orzul, porumbul etc.), care, în prezent, ocupă până la 85 la sută din terenurile agricole intensiv prelucrate (terenuri arabile și plantațiile multianuale) a provocat dispariția în localitățile rurale a locurilor de muncă pentru oameni angajați. Drept consecință, o bună parte a acestor persoane (în primul rând – tinerii specialiști) au părăsit spațiul rural. Cei, care au rămas, fiind în vârstă aptă de muncă, însă fără salariul permanent, practic, nu au capacități suficiente de cumpărare, din care cauză ei nu dispun nici de capacități de producere, nici de consum. Ca rezultat final, stagnează toată economia spațiului rural autohton.

În calitate de *direcție principală de depășire a situației de criză* adâncă și de lungă durată, în care se află spațiul rural al Republicii Moldova sunt necesare de a fi elaborate și implementate în practică Programele Naționale de revitalizare a sectorului: de vite cornute mari; inclusiv de vaci mulgătoare; de porcine; de oi și capre; de iepuri etc. În cadrul sectorului fitotehnic asemenea Programe cer să fie elaborate pentru legumele în sere, pentru pomușoare, pentru sistemele de irigare prin picheturi și altele, implementarea practică (cu ajutorul statului) a cărora va asigura atât creșterea volumelor de producție a produselor respective (pentru consumul intern și pentru export), cât și restabilirea locurilor de muncă pentru salariații în spațiul rural, respectiv, ridicarea puterii de cumpărare (de consum) a populației rurale.

Results and conclusions

The investigations underpin the conclusion that, in the agrarian sector today, the volume of products with increased added value (primarily livestock products) is far below the existing potential. Concomitant with this conclusion it has to be noted, that the reprofiling of the agrarian sector towards the predominant production of extensive products (wheat, barley, maize etc.), which currently occupies up to 85% of the intensively processed agricultural land (arable land and multiannual plantations) in rural localities disappeared and jobs for employed people. As a consequence, a large number of these people (primarily young specialists) left rural space. Those who remain, being able to work, but without the permanent wage, practically do not have sufficient purchasing power, which is why the whole economy of the rural space stagnates.

As the main direction of overcoming the deep and long-term crisis, in which the rural area of the Republic of Moldova is located just now, it is necessary to elaborate and implement in practice the National Programs for the revitalization of the sectors: cattle; including milking cows; pigs; sheep and goats; rabbits, etc. From the phytotechnical sector such programs require to be developed for vegetables in greenhouses, for berries, for drip irrigation systems and others, the practical implementation (with the help of the state) of which

will ensure the increase of the production volumes of the respective products (for domestic consumption and for export), as well as the restoration of the jobs for the employees in the rural area, respectively the raising of the purchasing power (consumption) of the rural population.

Referințe bibliografice

1. Фонду инвестиций – Да. В: Экономическое Обозрение. Логос Пресс. 2018, 09 февраля, с. 16.
2. BAJURA, Tudor, STRATAN, Alexandru, SCOBIOALA, Petru, IGNAT, Anatolie, SEBAN, Angela, ROMANCIUC, Andrei, GANDACOVA, Svetlana, TUREȚCHI, Viorel, IAȚIȘIN, Tatiana, ARNAUT, Corina, TIRIGAN, Sergiu, LUCAȘENCO, Eugenia, POPA, Nicolae. Tarife de costuri în agricultură: ghid practic. Institutul Național de Cercetări Economice. Chișinău: Complexul editorial al INCE, 2017. 161 p. ISBN 978-9975-3171-3-9.
3. Anuarul Statistic al Republicii Moldova = Статистический ежегодник Республики Молдова = Statistical Yearbook of the Republic of Moldova. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. Chișinău: Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, 2017. 486 p. ISBN 978-9975-53-928-9.
4. Femeile și bărbații în agricultura Republicii Moldova. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. Chișinău, 2011. 14 p. [Accesat 17 martie 2018]. Disponibil: http://www.statistica.md/public/files/Recensamint/Recensamint_agricol/Femei_barbati_agr/Femei_barbati_agric_rom.pdf

Recomandat spre publicare: 18.04.2018